

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

АКАДЕМИЧНО СЛОВО

на тема

За структурно-функционалния подход в лингвистиката

на проф. д-р ИВА НОВАКОВА

професор I степен в Университета Гренобъл Алпи, Франция

по повод удостояването ѝ с почетното звание

ДОКТОР ХОНОРИС КАУЗА

на Софийския университет « Св. Климент Охридски »

3 ноември 2021 г.

София

За структурно-функционалния подход в лингвистиката

Уважаеми г-н Заместник Ректор на Софийския университет « Св. Климент Охридски »,

Уважаема г-жо Декан на Факултета по класически и нови филологии,

Уважаема г-жо Заместник съветник по културната дейност и Аташе по образователното сътрудничество към Посолството на Република Франция в България,

Скъпи колеги,

Дами и господа,

Преди всичко бих искала, от сърце и с дълбоко вълнение, да благодаря на академичното ръководство за огромната чест, която ми беше оказана с присъждането на високото почетно звание *Доктор Хонорис Кауза* на Софийския университет « Св. Климент Охридски ».

В тази лекция ще споделя с вас някои мои мисли и виждания, свързани със *структурно-функционалния подход в лингвистиката*, основаващи се на резултати от разработки, реализирани през различните периоди и етапи от научния ми и преподавателски път. Тези разработки са плод както на лични, така и на колективни изследвания в рамките на френски и международни научни проекти, дисертации и дипломни работи, които ръководих през последните двайсет години.

Всеки творчески път е процес на съзряване. Пътят на това съзряване рядко следва права линия. Моят беше нелинеен и бих казала нетипичен. От дистанцията на времето, считам това за интелектуално и научно предимство.

Солидната подготовка, която получих като възпитаник на СУ, талантът на моите преподаватели по френска филология - проф. К. Манчев, доц. Р.

Бешкова, доц. А. Чаушев, доц. Е. Драганова, Ал. Манчева, Р. Каменова и всички други - събуди у мен интерес към съпоставителното езикознание, към изучаването на спецификите във функционирането на френския и българския език. По-късно, имах възможността да приложа в различни изследвания и разработки, реализирани във Франция, оригиналния *структурологичен подход* в езикознанието, създаден от проф. Манчев, който е в основата на т.нар. *семантичен синтаксис*, както назовава теорията на Манчев френският езиковед Франсис Толис¹ през 1991. По време на докторантурата ми в Унирситета в Гренобъл, завладяващите лекции и семинари на гренобълските ми учители проф. Мишел Майяр (Michel Maillard), научен ръководител на дисертацията ми и проф. Дени Кресел (Denis Creissels), виден френски типолог и африканист, допринесоха за задълбочаването на познанията ми и за оформянето на лингвистичното ми мислене.

Какво означават и как могат да се дефинират понятията *структурен* и *функционален* подход? Най-общо казано езикът, както го определя Фердинанд дьо Сосюр (1913), основателят на лингвистиката, се състои от система от знаци (*système de signes linguistiques*) или от структура, която има определени комуникативни функции. *Структурно-функционалният подход* се основава на връзката между езиковите *форми*, техния *смисъл* и *употреба*, на френски: *formes, sens et usages*. Тези връзки и взаимодействия са изследвани подробно и новаторски в нео-функционалните англо-саксонски теории, развили се в САЩ, в Англия и Холандия², но сравнително по-малко във френското езикознание. Тези теории предлагат глобален, *холистичен* подход за анализ на езиковите факти и явления. Именно този теоретичен подход е водещата червена нишка в разработките ми, посветени на три

¹ Francis Tollis (1991). *La Parole et le sens. Le guillaumisme et l'approche contemporaine du langage*. Paris, Armand Colin.

² В трудовете на Givón, Dik, Halliday, Van Valin & La Polla, Hengeveld & Mackenzie и др.

семантично-концептуални категории, а именно *темпоралността* (изразяване на времето в езика), *каузативността* (изразяване на причинно-следствената връзка) и *афективността* (изразяване на афектите, чувствата и емоциите). Тези понятия, които съществуват в извънезиковата реалност се считат за универсални понятия (*universaux conceptuels*), които говорещите различни езици разбират и за които всеки език има свои собствени изразни средства.

Преди да се спра по-подробно на тези категории, ще добавя тук, че трудовете ми свързани с тях, се основават на автентични езикови данни, преобладаващата част от които са автоматично ексцерпирани от големи по обем многоезични цифрови корпуси (френски, английски, немски, испански и руски). Тези корпуси обединяват текстове от различни жанрове, основно литературни и журналистически, наброяващи например за френски над 200 милиона думи. Те са интегрирани в големи бази данни със свободен достъп, които създадохме в рамките на различни международни проекти и основно на два от тях, които имах удоволствието да ръководя през последните 10 години: *Емолекс*³ върху лексиката на емоциите и *Фразеором*⁴ върху фразеологичните мотиви в различни литературни жанрове.

Развитието на *корпусната лингвистика*, се счита, според думите на английския лингвист Richard Xiao (2010)⁵, като основна причина за "възраждането" на съпоставителното езикознание през 90-те години на ХХ-ти век. Благодарение на този епистемологичен прелом, породен от корпусната лингвистика, се развиха през последните години нови методики за преподаване на чужди езици, за изследване както на общия език, така и на специализираните езици, например юридически, медицински,

³ Projet franco-allemand *Emolex*, financé par l'ANR et la DFG.

⁴ Projet franco-allemand *PhraseoRom* (Phraséologie du roman contemporain), financé par l'ANR et la DFG.

⁵ Richard Xiao (2010). *Using corpora in contrastive and translation studies*. Cambridge, Cambridge Scholars Publishing.

икономически и други. В тази връзка, любопитно е мнението на световноизвестния американски лингвист Ноам Чомски, който днес е на 92 години. На въпроса, зададен му през 2001: *What is your view of modern corpus linguistics*⁶, Чомски отговаря : *It doesn't exist*. Ако основните трудове на Чомски в областта на генеративната лингвистика бяха написани в началото на XXI век, той едва ли би отговорил така.

Несъмнено, експоненциалното развитие на автоматичната обработка на речта (*Traitement automatique du langage*) през последните години, която все повече се основава на употребата на невронни мрежи, алгоритми и изкуствен интелект, допринесе за създаването на големи по обем текстови корпуси, които са неоченими източници на езикови данни в съпоставителното езикознание. Освен в лингвистиката, тези нови технологии се използват и в системите за автоматичен превод като тези на Google или на DeepL, които без, разбира се и за щастие, да могат да заменят човешкия мозък, непрекъснато се усъвършенстват в помощ на превода от и към десетки езици. И за да се върна към моя опит, ще дам само един пример: ако преди 25 години, по време на дисертацията ми върху бъдещите времена във френски и български език, за съставянето на корпуса от езикови данни, ми беше необходима цяла една година, за да класирам над 1500 фиша с преписани на ръка примери, предварително подчертани в текстовете от съвременни романи в двата езика, днес на докторантите ми са необходими само няколко минути за да изтеглят подобни примери от автоматизираните цифрови текстови корпуси.

Сега ще ви представя някои избрани резултати от разработките ми, посветени на трите основни лингвистични категории, които споменах по-

⁶ Aarts Baas (2001). « Corpus Linguistics, Chomsky and Fuzzi Tree Fragments » in C.Mair and M. Hundt (dir) *Corpus Linguistics and Lingustic Theory*, Amsterdam, Rodopi, 5-13.

горе и които се основават на *структурно-функционалния подход*, приложен за техния анализ. Ще започна с категорията темпоралност.

1. Категорията Темпоралност

Времето винаги е интригувало учените от различни дисциплини. Говорим за метеорологично, астрономическо или физическо време като измерима реалност, както и за биологическо, историческо, музикално време (или темпо) и, разбира се, езиково време, чрез глаголните времена.

В началото на 20-ти век, Айнщайн споделя, че въпросът, свързан с настоящето или *Now (Сегга)* го тревожи. Той обяснява, че това *Сегга* означава нещо специално за човека, нещо съществено различно от миналото и бъдещето, но че тази важна разлика не може да бъде разбрана и обяснена от науката и особено от физиката⁷.

Лингвистиката е наследила философската концепция на Аристотел за времето, изложена в неговия трактат *За поетическото изкуство*⁸ в IV-ти век пр.н.е., според която времето в езика се смята за точно копие на хронологическото (от гръцки *χρόνος, хронос*). Според тази *теория за трите епохи*, граматическото време е представено като непрекъснатата, линейна времева ос (стрелката на времето), която започва от миналото, движи се през настоящето и отива към бъдещето. Тъй като граматическото време се тълкува в езиковия контекст, това триделение минало/настояще/бъдеще се сблъсква обаче с две основни трудности: асиметрията между минало и бъдеще време, както и езиците без морфология.

Защо асиметрия? Защото, от гледна точка на настоящето, *перспективната темпоралност*, или изразяването на това което предстои да се случи е несиметрична, сравнена с миналото. Бъдещето е по-абстрактно от миналото,

⁷ Rudolf Carnap (1963). 'Intellectual Autobiography', in Paul Arthur Shilpp (ed), *The Philosophy of Rudolf Carnap*, La Salle, Illinois, 37-38.

⁸ Aristote, *La Poétique* (éd. J. Hardy, 1961), Paris : Les Belles Lettres.

по-сложно за изразяване, тъй като не попада в обсега на нашия опит и влиза в опозиция с това което френският лингвист Емил Бенвенист нарича *преживяно* и *непреживяно*⁹. В исторически или диахронен план, в много езици, бъдещите глаголни времена възникват на по-късен етап в сравнение с миналите. Например, в българския език е установена късната граматикализация на глагола *хотети* (*искам*), който едва през XIV-XV-ти век губи първичното си значение, което днес е доловимо само в много малък брой устойчиви словосъчетания като напр. *щеш не щеш*, десемантизира се и се превръща в граматическа частица за бъдеще време *ще*. Подобно по-късно образуване на бъдещите времена се наблюдава и в английския език от модалните глаголи *will* (*искам*) или *shall* (*трябва*), които започват да се граматикализират постепенно едва през XIII-ти век.

Теорията за трите епохи и за глагола като единствен носител на категорията време в езика се оспорва и от езиците, при които липсва спрежение на глагола (или езици без морфология), като например азиатските езици: корейски, виетнамски, китайски и др. Към глаголите, непроменящи се по форма, те добавят наречия за време като *вчера*, *днес*, *сега*, *утре*. Например във виетнамски, *работя* + *вчера* означава *работих*, *работя* + *днес* означава *работя*, а *работя* + *утре* ще работя. Освен това, в тези езици, съществува пространствена концептуализация на времето: то е тясно свързано с пространството¹⁰: бъдещето е зад нас, не го виждаме, докато миналите събития, които познаваме, са пред очите ни. Времето се изразява с пространствени метафори. Например, в китайски, наречието *вчера* отговаря на словосъчетането « *денят отпред* »; а *утре* на словосъчетането « *денят отзад* », ден който не познаваме, не сме видяли. По вертикалната ос, следващата седмица, е седмицата *долу*, непозната, скрита, вкопана под земята, а *миналата седмица* е седмицата *горе*, тя излиза пространствено и

⁹ Emile Benveniste (1974). *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard.

¹⁰ François Jullien (2001). *Du « temps »*, Paris, Grasset.

метафорично над земята, защото събитията, които са се случили през нея са ни добре познати, като че ли ги виждаме пред очите ни.

В европейските езици представянето на времето е пространствено противоположно на това в китайски, то е линейно: бъдещето е пред нас, ние вървим към него, миналото е зад нас, отдалечаваме си от него. В арабския език, бъдещето идва към нас, наименованието за бъдеще време *al mustaqbal* произлиза от глагола *istaqbal*, посрещам гости. В индийския език, то е циклично. Тази различна концептуализация се отразява, разбира се, върху формите, с които разполагат езиците за изразяване на времето.

С други думи, езиковото време не е точно копие на хронологичното, както твърди Аристотел. И за да си послужи с една метафора: глаголните времена в езиците, които разполагат с тях, *прелитат и се разхождат свободно над времевата ос*. Миналите времена могат да се използват в *речеви ситуации* за изразяване на бъдещи действия, и обратно, бъдещите времена могат да изразяват минали действия и събития. Един анекдот : когато отидох във Франция и започнах дисертацията си върху бъдещите времена, един ден пътувайки в автобуса бях силно изненадана от въпроса на едно момиченце на около 4-5 години, което запита майка си : *Maman, on est bientôt arrivées ?* буквално *Мамо, скоро ли сме стигнали?* Т.е. то беше използвало глаголното време *passé composé*, което в граматиките за изучаване на френски език е дефинирано като време, което служи за изразяване на минали действия. Изцяло повлияна от тези граматики, сблъсквайки се с този пример, който после срещях често във френската реч не само на деца, но и на възрастни, първата ми мисъл беше: ами това момиченце се обърка, защо не използва сегашно или бъдеще време: *Стигаме ли? Ще стигнем ли скоро ?* Значи не е овладяло глаголните времена. Оказа се, че тази употреба е напълно правилна.

В друг контекст, в този на историческите книги и романи например, често се използва бъдеще време за минали събития. Например : *Victor Hugo deviendra un des plus grands écrivains français. Il écrira Les Misérables et plusieurs autres romans.* Буквално: Виктор Юго *ще стане* един от най-големите френски писатели. Той *ще напише* « Клетниците » и много други известни романи. В българския език, подобни употреби на бъдеще време за минали събития също се срещат, например в пресата, както показва следния автентичен пример: *По-късно пресата ще съобщи, че виновниците за пожара са напуснали страната.*

Друг пример доказващ пластичността на глаголните времена и това, че те не са „затворени“ в един от трите сегмента на времевата ос, е *аористът* или т.нар. „неограничено“ време, което може да се употреби за действия в трите епохи. То съществува в някои индоевропейски езици като санскрит, ирански, сърбо-хърватски, български, гръцки (*αόριστος χρόνος aóristos chrónos* или « *temps non limité* »). Учудващо е все пак, че Аристотел го е пропуснал, когато е разсъждавал за езиковото време. На български, *аористът* е предимно познат под наименованието *минало свършено време*. Ето три примера, които илюстрират употребата му за действия, отнасящи се до трите епохи:

1. Надвечер, дъждът *престана* да вали минутно (З. Стоянов). (действието вече се е случило)
2. Сега *разбрах* ! (действието се отнася до настоящето)
3. Бягай! *Стигнах те!* (= ще те стигна). (действието е възможно да се случи в бъдещето).

По повод употребата на глаголните времена, още през 4-ти век римският философ Августин отбелязва следното:

"Кой би се осмелил да твърди, че няма три времена, както сме учили като деца и на които сме учили децата ни - минало, настояще и бъдеще?" Но как да не видим, че това триделение затруднява мисълта, и че тя трябва да бъде непрестанно коригирана?"

И така, горните примери, анализирани с методологията и теоретичните постановки на структурно-функционалния подход, показват неразделната връзка между глаголните *форми*, тяхното *значение* и *употреба*. Те са доказателство и за това, че категорията *Темпоралност* може да бъде по-добре осмислена и разбрана интердисциплинарно, т.е. като се взимат под внимание анализите на времето в различни дисциплини като езикознанието, философията, психологията, физиката, когнитивните науки.

2. Категорията Каузалност

Същия подход приложих и в изследванията си посветени на другата семантична категория, която споменах в началото, а именно: *Каузалността* или изразяването на *причинно-следствената връзка* в езика. Тя е фундаментална категория на човешкото познание (Shibatani 2002)¹¹, както и *езикова универсалия* в граматиката на езиците (Agbo, 2014)¹².

„Колкото повече размишляваме върху понятията *причина* и *следствие*, толкова по-неясни ни изглеждат те“, четем в увода на брой 38 от 2004 на списанието *Intellectica*¹³, посветен на причинно-следствената връзка. Подобно на времето, понятието "причина" е обект на интерес в различни дисциплини – във философията, психологията, социологията; то е абстрактно и трудно за дефиниране. Първите разсъждения върху *причинността* идват от метафизиката. Платон, Аристотел и техните ученици свързват причината с произхода на нещата, с тяхната божествена природа. Мненията на различните философи обаче често се разминават. Според Кант¹⁴ не е възможно, да се мисли за действие без причина. За Ницше обаче, който е последовател на деконструктивистката философия,

¹¹ Masayoshi Shibatani (Ed.) (2002). *The Grammar of Causation and Interpersonal Manipulation*. Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins

¹² Maduabuchi S. Agbo (2014). „Causativity in Ìgbò Personal Names“. *Journal of Universal Language* 15(2).

¹³ Revue *Intellectica*, *Le raisonnement causal*. No 38, 2004/1.

¹⁴ Е. Кант [E. Kant] *Критика на чистия разум*. *Critique de la raison pure* (1781).

причината е « опасно понятие », чиста фикция, която съществува само във въображението ни.

В лингвистиката, австралийският типолог Диксон (2000)¹⁵ класифицира езиковите форми, изразяващи причинно-следствената връзка в различни езици, според тяхната морфосинтактична компактност. В скалата, която той нарича *Scale of compactness*, Диксон предлага 4 степени или стъпала за класифициране на каузативните езикови механизми:

- 1-во стъпало : лексикални каузативни глаголи напр. *provoquer, engendrer, причинявам, пораждам*;
- 2-ро стъпало : морфологични каузативни глаголи като *öl-dür* в турски *убивам* или в български *разплаквам, раздразвам, размивам*;
- 3-то стъпало: сложни сказуеми (*prédicat complexe*) като *фактитивната конструкция* във френски, италиански или испански: *faire, fare, hacer + V inf, faire pleurer qn*
- 4-то стъпало : перифрастични конструкции образувани от 2 глагола, първият от които е каузативен, а вторият не е: *карам някого да работи, inciter qn à travailler, make somebody cry*.

Тук бих искала да направя едно малко отклонение и да поясня защо избрах да изследвам сложната френска предикативна конструкция *faire pleurer* или *faire rire*, чиито еквиваленти в български са глаголите *разплаквам* и *размивам*, съдържащи каузативната представка *раз-*. Избрах тази конструкция, защото тя не съществува в българския език и самата аз имах трудности с употребата ѝ, когато започнах да изучавам френски. Често, както показва и моята практика, изборът на езикови явления за съпоставителен анализ се предопределя от трудностите, които те са

¹⁵ Robert M.W. Dixon (2000). « A Typology of Causatives: Form, Syntax and Meaning ». In Dixon and Aikhenvald (eds.), *Changing Valency: Case Studies in Transitivity*, Cambridge: Cambridge University Press.

създавали и създават на тези, които избират да ги анализират. През призмата на тези сравнения в различните езици, езиковите факти и явления намират най-точно и ясно обяснение.

Трудност представляват и формите, които американският лингвист Леонард Баби, специалист по славянските езици в Университета в Принстън, нарича *benefactive causatives* (1993)¹⁶ или каузативни глаголи с бенефициент: *se faire opérer* оперирам се, *se faire couper les cheveux* подстригвам се, *se faire construire une maison*, построявам си къща, *se faire vacciner* ваксинирам се. Забелязах също, че нашите чуждестранни студенти по лингвистика в Гренобъл, чийто роден език не съдържа тази конструкция, се затрудняват с усвояването и употребата ѝ.

Съвсем наскоро прочетох в сградата на Университета в Гренобъл, до една мивка, един двуезичен надпис, със силно екологическа насоченост, който добре илюстрира сложността на каузативните конструкции : *Nos sèche-mains font pousser des arbres / Our hand dryers grow trees!* Ако преведем буквално на български се получава следното изречение: *Нашите сешоари за ръце правят така, че дърветата да растат*. Разбира се, бихме казали по-скоро преструктурирайки френското или английско изречение: *Благодарение на нашите сешоари за ръце (причината), дърветата растат/имат възможност да растат (следствието)*. т.е. не е необходимо да се използва хартия за избърсване на ръцете, за производството на която се изсичат много дървета.

Именно поради наличието на подобни примери предложих, в различни мои публикации, към Скалата на австралийския типолог Диксон (2000) да бъде добавено едно ново 5-то стъпало, а именно *преструктуриране на изречението* като еквивалент на френския фактитив *faire + Vinf*. Това ново

¹⁶ Leonard Babby (1993). « Hybrid Causative constructions : benefactive causatives and adversity passive », in B. Comrie & M. Polinsky (eds) *Causatives and transitivity*. Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins .

стъпало се оказва необходимо и удачно за езици като български, руски или немски, които не разполагат с *фактитив*, а също и за китайски или тайландски, както показаха дисертациите и дипломните работи на мои студенти и докторанти в Гренобъл. Например френското изречение *Se mot fit soupirer M. de Rênal* от романа *Червено и черно* на Стендал (който е роден в Гренобъл), съответства *mot à mot* на български на: *Тези думи накараха Г-н Дьо Ренал да въздъхне*. Преводачът обаче удачно е преструктурирал френското изречение. Поради липсата на фактитивната форма *fit soupirer* в българския език, той го е превел по следния начин: *При тези думи, Г-н Дьо Ренал въздъхна*, т.е. причината е предадена чрез обстоятелственото пояснение в началото на изречението, а употребеният глагол след това не е каузативен.

Друг интересен резултат от изследванията ни върху каузативните конструкции е, че те потвърдиха една наша работна хипотеза, формулирана в дисертацията на моята докторантка Янка Безинска, която тя защити през 2014 в Гренобъл. Дисертацията е посветена на усвояването и употребата на каузативните конструкции от френско- и българоезични деца на възраст от 3 до 6 години. Тази хипотеза е свързана с морфосинтактичната сложност на конструкциите. Предположихме, че тази сложност играе решаваща роля в процеса на усвояването им. Експерименталният протокол и статистическите резултати доказаха, че поради силно граматикализирания си характер, конструкцията (сложно сказуемо) във френски *faire + Vinf*, се стабилизира в речта на френските деца едва след 6 годишна възраст. В българската каузативна конструкция, например *карам някого да изпее една песен*, всеки глагол, в случая *карам* и *изпявам*, е непосредствено следван от собственото си допълнение, т.е. не се налага пренареждане на допълненията, както на френски. Това води до по-ранното и правилно усвояване на тази конструкция в речта на българските деца. Ако процентът на френските деца

на около шест годишна възраст, които правилно употребяват каузативната конструкция е 67%, при българските деца той достига 93%.

Интегративният функционален модел, предложен за анализа на каузативните конструкции, обединяващ съпоставителната лингвистика, психолингвистиката и когнитивната граматика, се оказва особено подходящ за изследването им.

3. Категорията Афективност

Последната категория, на която бих искала да се спра е свързана с изразяването на афектите, чувствата и емоциите в езиците. Тази тема бе обект на многобройни публикации в рамките на френско-германския проект Емолекс върху "Лексиката на емоциите в пет европейски езика". Този проект, който имах удоволствието да ръководя, заедно с проф. Петер Блументал от Университета в Кьолн, събра екипи от 25 учени и сътрудници, които работиха заедно по тази тематика в продължение на 4 години.

Преди да представя някои интересни резултати от този проект, ще припомня, че афектите са обект на голям научен интерес във философията и психологията. Според френския философ Декарт¹⁷, човешките страсти могат да бъдат сведени до шест основни емоции: *възхищение, любов, омраза, желание, радост и тъга*. Всички останали са комбинации от тях. Езиковедите също отбелязват големи прилики в емоционалната лексика в различните езици. Поради тези прилики, видният френски лингвист Клод Ажеж¹⁸ (2006) говори за "Европейска семантична общност" (ЕСС) .

В проекта *Емолекс* бяха анализирани по нова методология общо 797 лексеми в пет езика: френски, испански, английски, немски и руски,

¹⁷ René Descartes (1649) *Les Passions de l'âme*.

¹⁸ Claude Hagège (2006). „Vers une typologie linguistique des affects“, in *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, 101-1.

образуващи общо 16 000 словосъчетания, изразяващи основните емоции като например : *sauter de joie* (скачам от радост), *rouge de colère, red with rage, rot vor Wut*. Резултатите показаха прилики най-вече в лексико-семантичен план, които бяха потвърдени със статистически и лексикометрични методи. Например, ако сравним фразеологичните словосъчетания за изразяване на чувството за *ревност* и *завист* в петте езика, забелязваме че този негативен афект се свързва метафорично:

- със зеления цвят: *vert de jalousie, grün for Neid, green with envy, позеленеть от зависти*, на български също казваме *позеленявам от завист*;
- с горчивия вкус: *bitterly jealous, to bitterly envy, горько позавидовать*;
- с отровата от змиите : *the snake of jealousy, el veneno de los celos*,
- с неприятното усещане от убождане с нож или от инжекция : *sentir una punzada de celos , ein Stich von Neid , stab of jealousy , укол ревности*.

Чувството за ревност гризе, измъчва, тормози : например изрази като в английски *to be consumed by /with jealousy* или в немски *die Qual der Eifersucht*, са свързани с мъката, изтезанието, които предизвиква ревността. Тя може да доведе до болестни състояния или до лудост: *krankhafte Eifersucht* (болестна ревност), *лоннуть от зависти* (умирам от завист), *fou de jalousie, mad with jealousy* (луд съм от ревност). Интересно изключение обаче се наблюдава в някои изрази в английски, испански, руски или български, в които чувството на завист може да бъде и положително конотирано: *healthy envy, sana envidia* (здравословна завист), *добрая, белая зависть* (бяла завист, или *благородна завист*, в сравнение с *чёрная зависть* (черна завист).

Разлики съществуват и при така наречените "частични еквиваленти" : например в немски *seine Enttäuschung mit Bier/Wein herunterspülen* vs английски *drown one's disappointment with a drink/in rum*, в руски *залить свою печаль водкой* (потапям разочарованието или мъката си в бира, вино, ром или водка, в зависимост от езиците). Понякога липсват еквивалентни изрази като напр. *old-fashioned jealousy* или *to be commensurate with hope* (*être ?à la mesure / à la hauteur de l'espoir*), които Дирк Зипман (2006)¹⁹ нарича « lacunes collocationnelles ». Тези резултати намират приложения в преподаването на чуждите езици, в теорията и практиката на превода, както и в лексикографията.

Структурно-функционалният модел за сравнителния анализ на лексиката на емоциите, който предложихме, се основава на семантични, синтактични и дискурсивни параметри и на взаимодействията между тях²⁰. Той е универсален и може да служи и за изучаването на други видове лексика.

Завършвайки това слово бих искала още веднъж да подчертая колко съм горда, че съм възпитаник на Софийския университет! Бих искала и да благодаря от сърце на доц. Георги Жечев, ръководител на Катедрата по Романистика и на доц. Маргарита Руски, преподавател в същата катедра, с която ме свързва дългогодишно научно сътрудничество и топло приятелство. Тези колеги, които дълбоко уважавам, бяха инициатори на предложението за удостояването ми с титлата *Доктор Хонорис Кауза* на СУ. Благодаря, разбира се, и на семейството ми, без чиято подкрепа нямаше да бъде възможно да извървя този път и да бъда днес тук на тази вълнуваща тържествена церемония!

¹⁹ Dirk Siepmann « Collocations et dictionnaires d'apprentissage onomasiologiques bilingues : questions aux théoriciens et pistes pour l'avenir » *Langue française* 150, 2006/2.

²⁰ Iva Novakova & Elena Melnikova (2013), « Vers un modèle fonctionnel pour l'analyse du lexique des émotions dans cinq langues européennes ». *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, Peeters Publishers, t. CVIII, fasc. 1.